

Podręcznik dla Polski i Niemiec „Europa. Nasza historia”

Czy jest możliwe stworzenie podręcznika szkolnego w dwóch wersjach językowych do użytku na lekcjach historii w dwóch różnych krajach? Podręcznika o identycznej zawartości, identycznych źródłach historycznych, fotografiach i ikonografii? Podręcznika spełniającego podstawy programowe w Polsce i 16 niemieckich landach, i jednocześnie przygotowującego uczniów do egzaminów państwowych? Podręcznika dostarczającego wiedzy o europejskim dziedzictwie, które jest konieczne do zrozumienia własnej kultury i literatury narodowej? Stworzenie takiego podręcznika postawił przed sobą polsko-niemiecki zespół ekspertów, pracujący nad projektem od ponad dekady.

Trudne początki

Oficjalnie prace nad podręcznikiem „Europa. Nasza historia/Europa. Unsere Geschichte” zaczęły się w roku 2008. Jednak już wcześniej toczyły się długotrwałe dyskusje i powstawały naukowe ekspertyzy w ramach Wspólnej Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej istniejącej od roku 1972, kierowanej obecnie przez prof. Roberta Trabę i prof. Hansa-Jürgena Bömelburga. Przez niemal pół wieku Komisja wydała kilka zaleceń dla polskich i niemieckich autorów podręczników szkolnych.¹

Pierwszy etap prac nad projektem nie był łatwy, zarówno ze względu na pytania o przyszłą zawartość podręcznika, jak i ze względu na kwestie organizacyjne i finansowe, które uniemożliwiały szybki postęp prac. W roku 2012 projekt wszedł w nową fazę, gdy wybrano prywatne wydawnictwa w Polsce i w Niemczech; prace te koordynowali redaktorzy Andrzej Dusiewicz z Wydawnictwa Szkolnego i Pedagogicznego (WSiP) i Frauke Hagemann z niemieckiego wydawnictwa Eduversum. Bez wsparcia finansowego ze strony zarówno polskiego, jak i niemieckiego państwa projekt ten nie byłby możliwy do realizacji. Zanim pierwszy tom podręcznika (od prehistorii do 1492 r.) ukazał się na rynku, minęło prawie osiem lat. Od tego momentu prace postępowały szybciej. Drugi tom podręcznika (obejmujący okres od 1492 r. do 1815 r.) zaprezentowano zaledwie rok później, jesienią 2017 r. Aktualnie trwają prace nad tomem trzecim (XIX wiek) oraz czwartym i zarazem ostatnim (XX wiek). Cały projekt powinien zakończyć się w roku 2020.

Po stronie niemieckiej podręcznik może być już wykorzystywany przez nauczycieli w niemal wszystkich landach na pierwszym poziomie edukacji (od klasy 5 do 10). Jedynym wyjątkiem jest Bawaria, która odmówiła dopuszczenia podręcznika do nauki z powodu niedostatecznego uwzględnienia bawarskiej historii. Po stronie polskiej pierwszy tom otrzymał pozytywne recenzje w ramach procedury oceny podręczników przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Z powodu przeprowadzonej w roku 2017 reformy edukacyjnej jego wprowadzenie do szkół zostało odłożone do przyszłego roku. Podręcznik będzie skierowany do nieco młodszych uczniów (od klasy 5 do 8).²

---

¹ Ostatnie rekomendacje na potrzeby obecnego polsko-niemieckiego projektu opublikowano w 2010 r; [zobacz](#).

² Wypełnienie dwóch narodowych podstaw programowych w ramach jednego podręcznika jest założeniem ambitnym, skutkującym niekiedy zbyt szczegółową narracją na temat przeszłości. Ma to także pozytywne strony, bowiem podręcznik może być użytkowany także na dalszych poziomach edukacji jako materiał uzupełniający.

Nieoczekiwane porozumienie

Stereotypowe stwierdzenie „tak długo jak świat światem, nie będzie Niemiec Polakowi bratem” nadal jest w Polsce pamiętane. Okropieństwa drugiej wojny światowej oraz rozpowszechniona teza o 1000-letniej polsko-niemieckiej wrogości wciąż wpływa na sposób myślenia wielu osób. Można by więc podejrzewać, że pisanie jednego podręcznika będzie szczególnie trudne w odniesieniu do rozdziałów o stosunkach polsko-niemieckich. O dziwo tak się nie stało. Tematy takie jak niemieckie osadnictwo na średniowiecznym Śląsku, Zakon Krzyżacki czy rozbiory Polski w XVIII wieku nie powodowały emocjonalnych sporów między polskimi i niemieckimi redaktorami. Było to możliwe tylko dlatego, że wszystkie te kluczowe tematy były szeroko i otwarcie dyskutowane w ostatnich dekadach między polskimi i niemieckimi historykami. Oczywiście nadal toczą się dyskusje i kłótnie między profesjonalnymi historykami, ale na potrzeby edukacji historycznej Polacy i Niemcy mają zaskakująco podobną wiedzę i nastawienie. Przynajmniej jeśli chodzi o naszą wspólną historię.

Termopile, Napoleon i Rosja

Spory toczą się na zupełnie innych polach. Jak to możliwe, że starożytna bitwa pod Termopilami stanowi przedmiot sporu w nauczaniu historii w XXI wieku? Persko-Grecka wojna jest tradycyjnie przedstawiana w Polsce jako walka Greków o wolność. Polska literatura i sztuka chętnie nawiązują do bitwy pod Termopilami, która jest najczęściej prezentowana jako przykład wyjątkowej odwagi i wartości patriotycznych³. Dla niemieckich kolegów taka narracja jest bardziej niż problematyczna. Po pierwsze, propaganda nazistowska prezentowała bitwę pod Stalingradem jako „niemieckie Termopile”⁴. Trudno byłoby to uznać za pozytywny przykład dla uczniów. Po drugie, wśród wieloletnich uczniów w Niemczech znajdujemy potomków obu armii walczących w wąwozie termopilemskim. Przyjęcie jednej perspektywy nie jest możliwe.

Innym przykładem są wojny napoleońskie. Redaktorzy zostali skonfrontowani z pytaniem, w jaki sposób przedstawić te dwie przeciwstawne narracje? Dla Niemców, armie napoleońskie były okupantem, podczas gdy Polacy pokładali całe swoje nadzieje na odrodzenie państwa narodowego w zwycięstwie Napoleona. Podobne problemy dotyczyły rozdziałów na temat historii Rosji, Ukrainy a nawet Ameryki. Należy jednak podkreślić, że toczony spory nie dotyczą faktów historycznych, ale przede wszystkim tego, w jaki sposób są one prezentowane i jakie wywołują odczucia. Oba zespoły redakcyjne są zgodne, że podręcznik powinien prezentować różne punkty widzenia, stymulować kreatywne myślenie i krytyczną refleksję nad przeszłością.

Nowe rozwiązania dydaktyczne

---

³ Nie bez znaczenia była działalność Wspólnej Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej. Dzięki niej możemy dzisiaj korzystać z ekspertyz i kontynuować dyskusję o przeszłości na nowym poziomie. Zob. Tematy publikacji i konferencji Komisji Podręcznikowej: <http://deutsch-polnische.schulbuchkommission.de/en/publikationen/baende-der-themenkonferenzen.html> (ostatni dostęp: 7.05.2018).

⁴ Termin „Polskie Termopile” stosowany jest w odniesieniu do ważnych bitew w historii Polski, m.in. bitwy pod Wizną podczas wojny obronnej we wrześniu 1939 r. Krytycznej interpretacji tego mitu dokonał Tadeusz Różewicz w wierszu *Termopile polskie* z jego debiutanckiego tomu *Niepokój* (1947).

Podręcznik oferuje nie tylko nowe podejście do nauczania historii w postaci zróżnicowanej narracji, ale także przełamuje monopol historii zachodnioeuropejskiej w niemieckich podręcznikach. Niemieccy uczniowie mogą się zapoznać nie tylko z historią Polski, ale także Ukrainy, Serbii, Turcji itp. Z drugiej strony polski uczeń jest konfrontowany z częściowo nowym podejściem do nauczania historii. „Wieloperspektywiczność” jest jednym z kluczowych słów opisujących ten podręcznik. Bez wątplenia będzie ona wyzwaniem dla przynajmniej niektórych polskich nauczycieli.

By osiągnąć wielość perspektyw, podręcznik oferuje kilka innowacyjnych rozwiązań. Na przykład sekcje “Punkty widzenia”, w których cytowane są przeciwstawne wypowiedzi historyków o tym samym wydarzeniu, uzupełnione o zestaw zadań i pytań, pomocnych w krytycznej interpretacji źródeł oraz dyskusji na kontrowersyjne tematy. Innym rozwiązaniem jest mapa zatytułowana „W tym samym czasie w Europie...”, prezentująca wydarzenia odbywające się równocześnie w innych krajach europejskich. Należy wymienić także kolumnę “Przeszłość w teraźniejszości”. Pokazuje ona, jak przeszłe wydarzenia wpływają na dzisiejsze życie. Uczniowie mogą się więc dowiedzieć nie tylko, skąd się wzięły obchody Święta Dziękczynienia, ale także w jaki sposób obchodzi się je dzisiaj w USA.

Lektura uzupełniająca

Polsko-Niemiecka Komisja Podręcznikowa Historyków i Geografów, Centrum Badań Historycznych Polskiej Akademii Nauk w Berlinie, Instytutu Georga Eckerta w Brunszwiku (red.), *Europa – unsere Geschichte*. Bd 1: *Von der Ur- und Frühgeschichte bis zum Mittelalter*, Wiesbaden: Eduversum 2016 / *Europa – nasza historia*, t. 1: *Od prahistorii do średniowiecza*, Warszawa: WSiP, 2016.

Polsko-Niemiecka Komisja Podręcznikowa Historyków i Geografów, Centrum Badań Historycznych Polskiej Akademii Nauk w Berlinie, Instytutu Georga Eckerta w Brunszwiku (red.). *Europa – unsere Geschichte*. Bd. 2: *Neuzeit bis 1815*. Wiesbaden: Eduversum 2017 / *Europa – nasza historia* t. 2: *Czasy nowożytne (do 1815 roku)*, Warszawa: WSiP 2017.

Strony internetowe:

- Polsko-Niemiecka Komisja Podręcznikowa Historyków i Geografów: deutsch-polnische.schulbuchkommission.de
- German-Polish Joint History Textbook ‘Europa – Unsere Geschichte’ (Europe – Our History): www.gei.de/en/departments/europe-narratives-images-spaces/

Copyright (c) 2018 by De Gruyter Oldenbourg and the author, all rights reserved. This work may be copied and redistributed for non-commercial, educational purposes, if permission is granted by the author and usage right holders. For permission, please contact the editor-in-chief (see here). All articles are reliably referenced via a DOI, which includes all comments that are considered an integral part of the publication. The assessments in this article reflect only the perspective of the author. PHW considers itself as a pluralistic debate journal, contributions to discussions are very welcome. Please note our commentary guidelines (<https://public-history-weekly.degruyter.com/contribute/>).